IN ARISTOTELIS LIBELLVM DE CONSERVATIONE SANITATIS AD ALEXANDRVM MAGNVM

Commentarius

IOANNIS STEPHANI
MEDICI PHYSICI VENETI.

AD ILLVSTRISSIMVM
ALOYSIVM MOCENICO.

VENETIIS, MDCXXXVII.

APVD HÆREDES IOANNIS DE SALIS.
Superiorum permissu.

ILLVSTRISSIMO ALOYSIO MOCENICO CLEMENTISSIMO DOMINO SVO

Ioannes Stephanus Fœlicitatem.

NATVRAE genius Arist. euersis veterum Philosophorum opinionibus tantam sibi docendo comparauit auctoritatem, vt quidquid narrantis ab ore manaret, instar esset rationis, quod Pytagoræ contigit; quin tantam à Posteris gratiam iniuit, vt vno ore proclametur

Naturæ interpres exortus vt ætherius Sol,
Æquandus superis, ac tamquam numen habendus,
Quique sapit solus, reliqui velut vmbra vagantur.

Atque licèt ad summos peruenisset honores, nihil tamen sibi peræquè laudi duxit, ac Alexandri bonæ vale-

tudini præesse, quod vt constaret, hunc ei libellum inscripsit, & summa tuendæ sanitatis capita præscripsit, ratus ad Regij Medici dignitatem euehi, esse extremum ad quod quisque referri potest. Ego verò, qui ne vmbram quidem Arist. referre possum, quique tuæ bonæ valetudini præsum, Illustrissime Aloysi, tanta me video honestatum dignitate, vt quamuis multos non pœnitendæ lucubrationis libros in vulgus emiserim, atque plurimos Veteres eluctando erroris conuicerim, vnde non exigua in nos laus deriuata est, tanti tamen non fuit, vt tibi præesse medendo, existimationem meam magnopere non commendarit, cumularitque. Et Hercules, si generis nobilitatem specto, non video, cur mihi Alexandri instar esse non debeas, quum sago, togaque potentium Virorum Myrias, & antiquissima Ducum series se se mihi è familia tua offerat, quorum merita qui volet numerando percensere

. . . . Lybici volet æquoris idem
Dicere quàm multæ Zephyro turbentur arenæ, &c.

Quòd si in te mentis aciem conuerto, nihil tibi deesse video, nihil desiderari, quod heroicam virtutem testetur, & ad summos dignitatis honores euehat. Nam ea tibi est morum conditio, vt omnes alliciat, attrahat, illaqueet, vt quispiam iure cum Hebræis deieret tibi adesse Hannahelem. Tanta porrò rerum cognitione præstas, vt nemo sit, qui hac ætate tibi sit conferendus, tantùm abest; vt præferendus. Quare non est mirum, si vniuersi Vrbis Synedri te suspiciunt, & virescentem in te Veterum virtutem colunt, & maximos

mos in Republica honores tibi palatim præsagiunt. Hanc verò auspicatissimam fœlicitatem, virtutum tuarum præmium, tantò facilius assequi tibi fuerit integrum, quantò potior, firmiorque fuerit valetudo, sine qua nulla esse potest felicitas. Quamobrem vt sub manu encheiridion habeas, quod summa tuendæ sanitatis capita contineat, hunc librum olim ab Apollinis Sacerdote Aristoteli traditum, & Alexandro Magno deuotum, in præsentiarum nostris lucubrationibus locupletatum tibi nuncupare visum est, vt obseruantiæ in te meæ aliquod extet specimen, & grati animi symbolum. Faxit Deus, vt quemadmodum te summa rerum in Rep. manet, ita benè valendo par esse possis. Fata interim precamur, vt te diutissimè seruent Venetæ Iuuentutis decus, & ornamentum.

AD LECTOREM BENEVOLVM.

NVLLVM studium humanæ naturæ conducibilius, nihil tam honestum, quàm præsentem sanitatem tueri, absentem repetere, & corrogare. Hinc Plato, tria bona sunt, inquit, benè valere, formosum esse, & habere diuitias nulla fraude quæsitas. Quare si nos hoc argumentum tam sæpe inculcamus, si eandem crambem sæpius reponimus, non in nos, qui rei amore mollescimus, & propendemus, sed in rem ipsam deriuanda culpa, est enim pretiosissima sanitas, cuius habitus ex sola dignoscitur priuatione, qua nihil ægrius fertur. Finge, si libet, Crœso non Cyri, sed morbi tyrannide oppresso Vniuersi opificem sanitatis, aut opulentiæ liberam dedisse optionem, nemo, nisi mentis inops, illum diuitias summo sanitatis bono prælaturum putabit; detracta enim sanitate quid superesse possit boni, aut iucundi? Quam fœlicitatem tibi pollicearis, quæ in perfectissima actione consistit, (est enim eupraxia) si læditur, & flaccescit sanitate deturbata? Sine sanitate, inquit summus medicinæ Dictator, corpus, pecuniæ, cæteraque nulli sunt vsui. Quare qui agere fœliciter auet, hunc libellum oculis legat, & aurea præcepta aure bibat, & alta mente recondat, multi enim, ait Pergamenus, ignorantes diætæ rationem, ocyus quàm pro natura, occubuerunt.

CLA-

CLARISSIMO MEDICO, ET PHILOSOPHO IOANNI STEPHANO VENETO ET CENETÆ OPTIMATI.

O STEPHANE insignis seclis celebrande futuris
  Palladiæ Cenetæ gloria clara tuæ
Infracta quantos vicisti mente labores
  Insigne hoc monstrat sedulitatis Opus.
Ingenij monumenta tui Liber iste docebit
  Dignus ab æterna posteritate legi.
Quicquid Aristoteles, & cætera turba Sophorum,
  Quicquid & Hippocrates edocuere, tenes.
Omnia aperta tibi gremio, quæ pulcra recondit
  Natura, & quicquid nouit Apollo pater
Namque docens tutò seruandæ dogma salutis,
  Efficis inuita viuere morte viros.
Hinc tua post cineres clarebit fama perennis,
  Posteritasque tuum grata reuoluet opus.

Iulij Buffonelli
Nob. Coneglanensis.

Thaumantis Soboles pulchra per ardua
Palans te ſqua, nec vnguibus,
Nec parcens teneris artubus aurea
Qualis lilia colligit:
Carpit ſollicito lycnida pollice,
Et vaccinia mollia:
Bina vt ſerta ſuo texat erotico
Virgo ſedula Daphnidi.
Nec ſortis dubiæ diſpicit aleam,
Impendenſque periculum.
Quin florum immodica capta cupidine
In ſublimius euolat.
Quam mox præcipitem proſpiciens Comes
Inclamat procul increpans.
Ah ne te pudeat Virgo labantia
Huc veſtigia flectere.
Nonne audis? Humili è valle latratibus
Replet cuncta Pyroticus.
Nulli parcit hians Bellua, & inſolens
A tergo impetit, & vorat.
Nuper Calciopem dente mormorderat,
Pallentemque Canidiam.
Refer cæca pedem, teque minacibus
Ne committe periculis,
Cernis Tittigiam moribus aſperis,
Et myſtace perhorridum?
Supplodens pedibus dirus in Hoſpitem
Iras exacuit cani.
Eia pone moras, teque ſodalibus
Quam mox redde ſuperſtitem.
Magnis ſe temerè caſibus implicant,
Qui ſe celſius erigunt.
At ſi Diua meos temnis aculeos,
Ipſam te quoque deſpicis.

IN ARISTOTELIS LIBRVM DE CONSERVATIONE SANITATIS AD ALEXANDRVM MAGNVM

Commentarius

IOANNIS STEPHANI MEDICI PHYSICI VENETI.

SCITO ò Alexander, quòd non est via ad aliquam scientiam acquirendam nisi per potentiam, & non est potentia nisi per sanitatem, & non est sanitas nisi per æqualitatem humorum, &c.

Aristoteli Liber iste adscribitur, tametsi non iniuria quispiam suspicari possit, ex Arabum officina, quorum sapit phrasim, in lucem prodijsse, neque enim eam styli grauitatem, nec præclaram illam methodum, quam vbique præseferre solet Arist. ostentat. Verumtamen quia ad seruandam sanitatem egregia præcepta proponit, quæ vel ex Coi, vel Pergameni adytis emanasse dixeris, quæque ex Æsculapij apographis se decerpsisse Author profitetur, nostra commentatione locupletare, & corrogata Veterum auctoritate confirmare visum est.

Hoc itaque argumento suadet Alex. vt sanitati operam det, quòd ad scientiam adipiscendam conferat firma valetudo, nouerat enim sciendi desiderio flagrare Alex. qui, scribente Themistio, Arist. acriter insimulauit, quòd Auscultatorios inuulgauerit libros; nam, inquit, qua alia se præstare cæteris poterimus, si ea quæ abs te accepimus, fiant prorsus communia, ego enim mallim doctrina anteire, quàm copijs. At verò subdit Author, neutiquam scientiarum ornamentis formari poteris nisi per potentiam, quæ ex bono sanitatis habitu necessaria quadam consecutione proficiscitur, est enim sanitas agendi potentia propter bonam partium constitutionem, atqui sanitas humorum æqualitatem excipit, pendet enim ex calidorum,
Arist. 7. Phys. c. 17. frigidorumque commensuratione quadam, aut eorum, quæ sunt intra, aut ad continens.

Quare vt commoderatio, & æqualitas facit ad sanitatem, sanitas ad potentiam, & scientiam, ita scientia vicissim, quæ est rerum, quæ sunt, veritatis comprehensio, confert ad potentiam, & imperium (si modò res transferri debeat ad Politiam:) Nam vt ille natura seruus est, qui tantùm particeps est rationis, vt sentiat quidem, at non habeat, ita ille naturâ dominus, qui scientia, & ingenio præ-
Arist. 1. Polit. stat. Ratione, & intellectu vigentes, inquit Arist. naturâ domini sunt, & rectores aliorum. Hinc 1. Metaphys. di-
In Proœmio. xit, sapientis esse ordinare, quòd sapientia sit summa per-
In Epist. ad Dionys. fectio rationis, cuius solius est ordinem nosse. Eòdem Plató spectasse videtur, quando scripsit. Naturæ quidem lege sapientia, potentiaque excellens in idem tendunt, semperque ista duo se inuicem affectant, persequuntur, congrediuntur: Et hac ratione Poetæ Principibus aliquem sapientem familiarem cõstituere: Homerus Nestorem Agamemnoni: Euripides Thiresiam Creonti: Hesiodus Prometheum Ioui, Maro Achatem Æneæ.

Porrò imperij auidissimum fuisse Alexandrum vel à
In Apoph. pueritia, testatur Plutarchus. Alexander, inquit, Puer

ad-

adhuc cum Parentis sui fortia facta intueretur, nequaquam tamen his gaudebat; sed inexplebilis ad pueros æquales dicere solebat. Pater nil quicquam mihi relicturus est. Illis verò contradicentibus; Imò omnia parat tibi, vt hæredi. Quid tum postea, inquit. Ego interim nil habeo, quod agam. Quis non miraretur tantam regnandi cupiditatem puero infuisse, qui præter naturam eius ætatis non fuit contentus imperio patris sui: Imò ab ipsis statim cunabulis animum in id intendit, vt multorum dominus esset. Hactenus Plutarchus

Et Deus sublimis ordinauit remedia ad temperantiam humorum, & conseruationem sanitatis, & ea reuelauit Philosophis, & Prophetis, quos illustrauit spiritu diuinæ sapientiæ, &c.

Artem aliam Deus, & rerum natura repertrix
Instituere sacram, qua languida corpora morbo
Eriperent quouis propriæ reditura saluti.

Cecinit verè Vates ille. Ars Medica, inquit Ficinus, diuinitùs reperta est, & diuinitùs exercetur. Nonne Raphaëlem Archangelum volunt Hebræi huius artis opus exercuisse? Et sanè hanc artem nobilissimam Reges excolere non dedignabantur, quales fuerunt Sabor, & Giges, Medorum Reges: Sabid Arabum, & Mithridates Ponti Rex, Ægyptiorum verò Hermes, & Mesuæus Regis Damasci nepos. Huc accedunt Democritus, Timæus Locrus, Plato, Arist. Apud Homerum Principes tantùm medicinam exercent.

Vlisses Diomedi sagittam extrahit Polypus Sarpedoni: Patroclus Eurypilo.

Nec erubuit Achilles Thelephi vulnus manu contrectare, & insperfa ærugine percurare. Neque sua maiestate indignum putauit Alexander, amicis laborantibus medicinam facere. Nec puduit Herculem Medicinæ studio vacare, cuius ope Alcestem grauiter ægrotantem, ac fermè desperatam pristinæ valetudini restituit. Medicinæ igitur

origo, siue Hebræos,& Arabas, siue Græcos, & Ægyptios Theologos sequaris, ab ipsa diuinitate manauit, vt noster quoque profitetur Author. Deus enim bonorum omnium conditor, sapientiam natura & origine cœlestem participatione terrenam fieri,& in humanum consortium venire voluit,solosque * Philoponos ad eius cõsuetudinem admisit, ratus indignum à * Philodonis rem tam sacram illotis manibus attrectari. Eam igitur reuelauit Philosophis, ac Prophetis, quos Plato Angelorum voces audire scripsit.

* *Laboris patientes.*
* *Otijsectatoribus.*

Quos illustrauit spiritu diuinæ sapientiæ, &c.

Sybillas, & Vates phythonicos fieri,& futura præuidere,non quia afflentur, sed ex atra bile naturali, quæ mentis sedem incessat, arbitratur Arist. sed ita sese habere debet atra-bilis,ait Ficinus, vt sanguine, & bile flaua perfundatur,adeò vt sint octo sanguinis particulæ,duæ flauæ,totidem bilis-atræ. Hinc spiritus plurimi, lucidissimi,& planè ætherei exoriuntur, quibus præditi diuinis influxibus, oraculisque ex alto replentur,Diuis proximi noua quędam, & inusitata excogitant, & futura prædicunt. Hinc Arist. meritò carpit,& sugillat ignauum vulgus,quod somnia, & visa vulgaribus,& idiotis potiùs immitti à Deo arbitratur, hoc enim, inquit ille, fieri debet potiùs apud Sapientes, qui sunt Deo familiares, & * θεοφιλέςατοι. Itaque cum sanitas in quadam commensuratione, & æqualitate consistat, vbi deficit, remedia eam sufficiunt, remedia voco, quæcunque morbum depellunt. Dicitur verò Deus sublimis, quia Philosophorum sententia primus motor est in tota ea circumferentia, quæ extra orbem est, nam si eum ponas circa extimam circumferentiæ partem, vt pote circa Polos,vt voluit Eudemus, fit, per accidens vt moueatur,cum sit immobilis, non item, si in tota vniuersi circumferentia, quæ tota non mouetur, sed in eodem semper permanet, & in eo est, quod celerrimè mouetur, obsoleuit verò Pythagoricorũ opinio, Motorem esse in medio,vnde soliti sunt appellare cẽtrum locum Vestæ,& Iouis turrim,&c.

30. Sect. Probl.

* *Dijs charus, amans Deum.*

Et

Et primùm Persæ, & Græci ea calluere, vt vidimus in suis scriptis secretorum Medicinæ, &c.

Cum mundo natam esse Medicinam, & à Deo emanasse scitum est: Qui verò primi eam calluerint, ignotum, & controuersum. Arist. alibi omnium bonarum artium inuentores appellauit Ægyptios, quos Cœli amœnitas, & soli fertilitas ad rerum contemplationem, & studia excitant. Hîc tamen primùm Persas, & Græcos calluisse fatetur, qui verò inter Persas excelluerint, præstiterintque mihi nōdum est compertum. Græci autem Medicinæ originem à suo repetunt Apolline, & Æsculapio, quòd nullus, qui in ea priùs excelluerit, historiarum fide celebretur.

Inuentum medicina meum est, opifexque per orbem Dicor *Ouid.*

Hipp. autem, ego enim, inquit, ad finem medicinæ non perueni, etiamsi senex sim, Neque ipsius inuentor Æsculapius, sed & ipse à seipso in multis dissentit, quemadmodum scriptorum libri nobis tradunt. *In Epist. ad Democr.*

Hipp. remedia, quæ à prioribus acceperat primus in artem coëgit, & singulis morbis singula remedia accommodauit, propterea non immeritò primus author Medicinæ perhibetur. Apis tamen Ægyptiorum Rex creditur primus medicinæ inuentor, quem propterea Ægyptij in Deorum numerum retulerunt: Aesculapius primus inuenta scriptis tradidit. *Vt vidimus in scriptis, &c.* *Franciscus Patritius.*

Scientiæ olim tanquam arcana condebantur, aut nonnisi sub ænygmate in vulgus efferebantur, indignum enim existimabant vel immeritis, & rudibus pulcherrima quæque innotescere; Exemplo sit illud Platonis ad Dionys. *In epist. ad Dionys.*

Dicis non satis tibi demonstratam eius, quod primum est, naturam, dicendum est igitur, sed per ænygmata, vt si quid huic tabulæ mari, vel terra acciderit, qui eam legerit non possit intelligere. Sic autem habet. Penes omnium Regem omnia sunt, omnia ipsius gratia, & ipse est omnium bonorum caussa. Secundum verò circa secunda, & tertium *Aenygma eodem brachylogiã ex*

circa

plicat Fernelius lib. 1. de Abd. rerum caussis cap. 10. Innuit trinitatē cēſet Nyphus.

circa tertia: In quā explicanda ſententia mirè æſtuant Platonici, Iamblicus, Proclus, Plotinus, Numenius, Plutarchus, qua intellecta nil diuinius, nil Chriſtianæ Theologiæ magis congruum à natura mortali excogitari poteſt. Vtinam nobis præſto eſſet Caimus pluſquam Platonicus.

" *Conueniunt autem iſti Perſæ, & Græci, quòd Homo compo-*
" *ſitus eſt ex elementis oppoſitis, & ex quatuor contrarijs humo-*
" *ribus, qui ſemper indigent reſumentibus, quibus ſi caret ho-*
" *mo, corrumpitur eius ſubſtantia, etſi his ſuperfluè vtatur, aut*
" *diminutè, incurrit ægritudines varias, quòd ſi vtatur tempe-*
" *ratè habebit iuuamen vitæ, & corporis fortitudinem, & ſub-*
" *ſtantiæ ſuæ ſalutem.*

Quod homo ex quatuor elem. conſtet, ſæpius ab eodem Ariſt. repetitū fuit, quòd verò ex quatuor humoribus conſiſtat, non conſtat, ſi quidem Ariſt. alibi ſolo ſanguine diuerſis partibus conſtituto ſanguinea animalia nutriri, & aleſcere, atque adeò componi confeſſus eſt (eadem enim ſunt nutritionis, & generationis initia) cæteros humores excrementa vocitaſſe, palam eſt. Verumtamen, quomodo conciliari poſſit Ariſt. aliàs planè docuimus

Com. in lib. Hippocr. de Structura Hominis.

Qui ſemper indigent reſumentibus.

Calor non demolitur proprias humiditates, vtputa ſubiectum, quia nullū accidēs deſtruit propriū ſubiectum, ſed proximas humiditates, & alienas abſumit.

Cum calor naturali, atque adeò continua actione agat in ſuppoſitas humiditates, quæ ſunt veluti pabulum, non eſt mirum, ſi in abſumptæ ſubſtantiæ locum neceſſariò deſiderentur inſtaurantia, alioquin corpus flaccidum tabeſceret. Calor enim duobus modis corrumpitur, extinctione, vel marcore, extinguitur ſuis contrarijs frigore, vel humore, copia verò ſuffocatur, marceſcit moderato aëris afflatu prohibitus, inopia pabuli, aut maioris ignis præſentia. Quare cum calor natiuus non aliter foueatur humore primigeneo, quàm flamma oleo, & flamma marceſcit, niſi nouum oleum in abſorpti locum reponatur, ita vitalis calor tabeſcit, niſi iactura radicalis alimento reparetur.

Præ-

Præterea vt flamma circumfluo aëre nutritur, imò nil est aliud quàm incensus aër, ita aëreo humore, non aqueo natiuus calor conseruatur, & vt aer flammam circumambiens cedit illi in pabulum, ita succulentus, & alimentarius humor penuriam radicati resarcit.

Et si his superfluè vtatur, &c.

Cum sanitas sit æqualitas quædam, & mensurata mediocritas, qua nil præstantius, vt ait Plato in Gorgia, vbi excessus quidam, aut defectus subrepunt, è vestigio morbi emergunt. Propterea Hip. Medicinam adiectione, & subtractione definiuit, sanitas enim conseruatur, si, quod superuacuum est, subtrahatur, & adijciatur, quod deficit. *Lib. de Flat.*

Vnde oportet se conseruare in cibo, & potu, somno, & vigilia, motu, & quiete, in dissolutione, aut retentione ventris, & subtractione sanguinis, qui vult se conseruare à molestijs ægritudinum, & de his dicam sub congrua breuitate.

In præsentiarum commemorat sex res, quas Medici vocant nonnaturales, adiaphoras, quia benè vtenti bonę, perperam malæ, in quorum recto, & decenti vsu consistit sanitas: Nam si quis cibis optimis frugaliter, & opportunè fruatur, vino non se repleat, sed tantum ingerat, quod satis sit ad chyli elaborationem, eiusdemque diadosim, si motum, & quietem prout propria exigit natura, & anni conditio, ineat, si quàm par sit, non dormiat, aut vigilet ampliùs, si aluum nec nimis strictam, nec nimis solutam habeat, si in affectibus modum teneat, (nam passiones omnes, vt est philosophicum axioma, appetitus sensitiui efficiunt in corpore transmutationem) proculdubio sanitas seruabitur. Spectanda tamen cuiusque natura in præscribenda mediocritate, & regio, & anni tempus, alioquin si vno, eodemque calapodio omnes calcearentur, vt parœmia fertur, plurium malorum necessariam consecutionem inferre necessum esset.

Conueniunt autem omnes, quòd ille, qui vtitur his temperatè habebit longitudinem dierum, & bonam valetudinem.

, *Nam dicunt Philosophi, quod omnia delectabilia huius mun-*
, *di, siue delitiæ, siue diuitiæ, aut honores appetunt durabili-*
, *tatem: Qui igitur vult durare, audiat hæc, quæ facient ad*
, *vitam conseruandam, & renuncient desiderio propriæ volun-*
, *tatis, &c.*

Mensura omnium optima, vt est pythagoricum illud. *In Epid.* Hinc Hipp. motus, quies, cibus, potus, somnus, venus, omnia mediocria. Quare qui mediocritatem adhibet, is sanitatem sartam, tectamque tuetur, & ea de caussa temperantiæ comitem Plato adiunxit fortitudinem, quia qui temperanter viuit, sanitati consulit suæ, atque adeò vitæ producendæ, nam etsi eadem prorsus vitæ, & sanitatis principia non sint, mutuis tamen stant auxilijs.

Nam dicunt Philosophi, &c.

Quidquid est, permanere desiderat, hoc autem est argumento, quod resistit corrumpenti; non modò igitur qui voluptatibus & deliciis delibuti sunt, diligunt esse, & permanere, sed quidquid naturâ cōstat, tametsi qui Summani tyrannidi perpetuæ subijciuntur manes, efflictimque plectuntur, fortassis non esse concupiscunt, vt quidam transmundani Philosophi constituunt.

Et renuncient desiderio, &c.

Prudenter Pythagoræi, si animus motiones singulas tum sui, tum corporis moderetur perpetuam vtriusque sanitatem, & diuturnam vitam corpori pollicentur, quod sanè plerisque sapientibus, sanctisque viris accidisse testatū est.

, *Primò itaque euitet crapulas, & non ponat cibum super*
, *alium indigestum: Vnde dicit Hippocrates, esse comedendum,*
, *vt viuamus, non viuere, vt comedamus, quia alimentum pro-*
, *pter durabilitatem quærendum est, non durabilitas propter*
, *alimentum, &c.*

Nil peræquè perniciosum esse humanæ naturæ, atque cruditas, quam crapulæ pariunt, satis compertum est. Hinc Celsus, obseruatum est, inquit, nationes voraces esse breuioris vitæ, ea autem est ratio, quoniam necessum est excre-

men-

mentorum prouentum succrescere, quæcunque verò excrementis scatent, quum sint contraria, ocyssimè corrumpi oportet. Hinc Arist. lib de longit. & breuitate vitæ: Præterea oportet, inquit, vt quod haud facilè corruptibile sit, nequaquam excrementis abundet, quod enim tale est, aut vi morbi, aut suapte natura interimitur, nam excrementorum virtus, atque facultas vicem subit contrarij, atque interdum naturam ipsam, interdum partem corrumpit. Quod autem subijcitur tamquam dicterium, & apophtegma habendum, emanauit autem à Socrate primùm, vt puto. *Beata terra, inquit Ecclesiastes, cuius Rex nobilis est, & cuius Principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, non ad luxuriam.*

Ego multos noui abstinentes in cibo, & potu, & sanissimi corporis, & longæuos, & bonarum operationum, vt vidi in Arabia. Vnde summa sanitas consistit in abstinentia à nimia comestione, & quandoque superfluitates purgare, nam Hipp. ponit conseruationem sanitatis in duobus pluraliter, in vsu temperato ciborum congruentium ætati, regioni, & consuetudini, similiter potuum, secundò, quòd purgatio fiat eius, quod est superfluum in humoribus.

Comprobat exemplo Arabum quorundam, quos frugaliter viuentes sanos, & longæuos obseruauerat, & benè munera sua tractantes. Narrat Xenofontes in institutione Cyri, vsque adeò frugaliter viuere consueuisse Persas, vt ne spuere quidem viderentur, quòd si quis intemperantiæ caussa crebra spuitione sordesceret, velut infamis despuebatur, & declinabatur. Tria, inquit Hieremias Triuerus ex Hipp. sunt ex maximè salubribus, vesci citrà saturitatem, impigrum esse ad laborem, & genitale sperma reseruare. Concludit igitur totius sanitatis tuendæ rationem super eo cardine verti, vt ne nimio cibo ingurgitentur corpora, & si quid superuacuum est, foras exturbetur, id quod Hippocratis auctoritate probat, qui scripsit, sanitatem potissimùm consistere in vsu ciborum congruentium ætati, regioni, &

Com. in lib. 1. Celsi.

consuetudini, deinde in euacuatione superuacuorum excrementorum.

Et scias ò Alex., quod corpora humana, quæ sunt receptacula ciborum, & potuum resoluuntur, & diminuuntur tam ipsa corpora recipientia, quàm recepta alimenta: Resoluuntur in primis ab ipso calore naturali exsiccante humiditates corporis, & calor nutritur humiditate illa. Resoluuntur præterea per calorem Solis, & venti, qui desiccant humiditates omnium corporum, & pascuntur humiditate tam corporum, quàm fluminum, &c.

Duabus præcipuè affectionibus esse obnoxia humana corpora, congenitæ nimirum humiditatis putrefactioni, & difflationi, iampridem à Galeno, & Auic. proditum fuit, & quemadmodum exsiccatio, & difflatio congenitæ humiditatis tum à calore intrinseco, tum extrinseco promouetur, ita putrefactio ab extrario duntaxat excitatur, est enim putredo affectio à calore externo in humido intrinseco. Quod verò calor Solis, & venti afficcet corpora, satis compertum est, calor enim humidum absorbendo corpora sicca dimittit, venti præterea cum ex calida, siccaque exhalatione constent, imò nil sint aliud, quàm in obliquum permota exhalatio, vi propria siccandi pollent. Ventum sic graphicè descripsit Sturmius.

Lib. de phil. nat. theoremat.

Est ventus calida, & sicca exhalatio flammam
Aegrè concipiens, terris educta, deorsum
Aëris à mediæ regionis frigore pulsa,
Quæ circa terram celeri in latus impete fertur.

Ventus Hippocrati lib. de Flat. est Aëris fluēs vnda.

Quando ergo corpus est calidum vaporabile valent grossa cibaria, &c.

Calidis corporibus, quæ raro corporis habitu prædita sunt, præscribit alimonias crassiores, & rectè sanè, calor enim validus obiectū desiderat proportione respōdēs, alioquin torrefaceret leues cibos. Accedit, huiusmodi corpora solidis alimētis meliùs nutriri, & nō vsque adeò difflari: Agri colæ si offeras auiculas, aut Perdices, affici se sentiet

Quando corpus est depressum, & siccum, valent subtilia cibaria, &c.

Depressa corpora vocat macilenta, & strigosa; Qui igitur compacto, siccoque, & gracilento habitu præditi sunt, desiderant tenues cibos, nam cum huiusmodi corpora meatus habeant conniuentes, & minutulos, ni tenuis substantiæ sint alimenta, quoquò versùs distribui, digerique nequeunt.

Certum igitur documentum in conseruanda sanitate est, quòd homo vtatur tali conuenientia in cibo, & potu sua complexioni, adeò vt calido conueniat calida temperatè, frigido frigida temperata, idem dico de humidis, & siccis corporibus.

Hoc est præceptum præ foribus Medicinæ affixum, & alta mente tenēdum, nam vnumquodque simili conseruatur, contrario destruitur, proin calida corpora, id est corpora, in quorum mixtione præpollet calor, calidis alimentis nutrienda, frigida frigidis, vt prior naturæ tenor conseruetur, aduertendum tamen, vt tum calida, tum frigida parum abscedant à mediocritate, ne immodesti similis accessu fiat excessus.

Quòd si contingat calorem corporis augeri, & inflammari ab aliqua caussa præternaturali, vt à cibo calido, vtendum est contrarijs; scilicet frigidis, & è contrario, &c.

Hygines duæ sunt partes, quarum altera moderato vsu similium sanitatem qualemcumque seruat, altera excessus temperamenti congrua contrariorum administratione corrigit; proinde subdidit, si corpus incalescat ab aliqua præternaturali caussa, adhuc tamen contineatur intra limites sanitatis, adhibenda esse frigida, quæ caloris excessum obtundant, & ad mediocritatem reducant.

Habenti autem bonum stomachum, & fortem in digerendo, laudo cibaria fortia, & crassa, quia talis stomachus est veluti ignis validus potens multa comburere. Quòd si stomachus fuerit debilis, & frigidus, laudo, vtatur cibis sub-

tilibus, & leuibus, quia talis comparatur igni comburenti cannas, & alia subtilia, &c.

Ni cibus analogus fit calori concoquenti non rectè conficitur chylωsis, nam si calidiori stomacho offeras leuia alimenta, assabit, non elixabit, & vtens tali alimento nidorosos percipiet ructus. Hinc iure subdidit, ventriculo calidiori alimonias fortes (robustas vocat Hipp.) h.e. copiosi nutritus, & crassas, h.e. solidæ substantiæ esse exhibendas; talis enim stomachus comparatur igni copioso, qui desiderat ligna crassiora, & copiosa. Quòd si stomachus fuerit frigidus, atque adeò debilis non ampliùs solida alimenta, & crassa, sed liquida, & tenuis substantiæ, vt facilè huiusmodi cibos peruadere, & conficere possit.

Debes igitur ò Alex. omnia hæc considerare, si desideras sanitatem in te permanere. Sed magis distinctè nunc dicam, quod debet fieri abs te pro sanitatis conseruatione, & hæc quæ referam, reuelauit mihi Sacerdos Apollinis, qui habuerat omnia scripta Aesculapij, & Machaonis.

Pollicetur Alexandro, se magis appositè, & particulatim præcepta traditurum, quæ ab Aesculapij, & Machaonis scriptis decerpta didicerat. Aesculapius enim fuit primus, qui apud Graiugenas de re medica concripserat, etsi nondum præcepta sub artem redacta fuerant; Vt igitur maiorem fidem adhibeat dictis, Æsculapium, qui summo in pretio, & honore habebatur, authorem facit. Machaon verò Thracensis fuit alter Aesculapij filius, qui bello Troiano interfuit trigiinta Nauium classe stipatus, quique in Equi Troiani alueo vnà cum reliquis delituit heroibus, vt testatur Dictis Cretensis.

Dyctis Cretensis Hist. de Bello Troiano.

Debes Alex. cum ex somno excitatus fueris, tua membra æqualiter extendere, & cum surrexeris modicum deambulare; nam corpus corroboratur extensione membrorum, & excitatione caloris naturalis, &c.

Præcipit in primis, vt à somno excitatus membra æqualiter extendat, sic enim fumida excrementa quadamtenus

amandantur, subinde, vbi surrexerit, vt modicum obambulet, per exercitium enim suscitato calore collecta per soporem, & quietem excrementa extenuantur, & reclusis meatibus expelluntur foras, atque ideò membra roborantur, auctus enim calor robur, & vires auget, dummodò limites non excedat. Hinc Hipp. dicebat, laborem esse articulis, & carnibus cibum, nam vt cibus instaurat corpus, ita labor excitato calore articulos, & membra reficit, & confirmat, nam, si quies tabefacit, teste Platone, firmet labor, oportet.

Postea caput tuum pectina, vt aperiantur porositates capitis, & vapores eleuati in somno habeant exitum, &c.

Secundum præceptum est, vt postquam per pandiculationem vniuersa membra coëxtenderit, & modicùm obambulauerit intra cubiculi longitudinem, caput depectat, vti apertis poris vapores excludantur, nam per somnum refrigerato capite inferiora calescunt, vt igitur calor excitetur, & vapores exturbentur, pectendum caput, sed hac adhibita cura, vt radijs primùm rarioribus ducto in inion pectine, tum densioribus caput exerceatur, & capillitium colatur. Aduertendum tamen nihil priùs esse moliendum, quàm alui, & vesicæ excrementa deposita fuerint, quod ceu notissimum omisit Author.

In Aestate laua vultum, & manus cum aqua frigida, quia stringit, & claudit calorem, sic etiam excitatur desiderium comedendi, &c.

Tertium præceptum est, vt æstate manus, & faciem frigida colluat, ne calor diffletur, mirum enim in modum calorem intrò colligit frigida manibus, & ori inspersa, collectus autem ad interiora calor excrementa, & cruditates digerit, & appetentiam ideò excitat.

Deinde indue te vestibus optimis, & pulcherrimo indumento, quia spiritus tui gaudebunt, & animus delectabitur, & tua vita reddetur splendidior.

Quartũ præceptum est, vt pictis, & pulcherrimis phrygio opere indumentis amictus ambulet, quòd corporis or-

namenta

Libro de Regem. Princi-pũ ad Alex. namenta ſpiritus excitando animum exhilarent; quod & alibi præſcriptum fuiſſe ſcimus. Accedit, cultum, & ornatum viro decorem, & authoritatem comparare. *Amictus, & inceſſus indicant de homine.*

Salomon.

, *Et antequam exeas vtaris bono odore, & vnguento ad confortandos ſpiritus, &c.*

Nil peræquè noſtros ſpiritus recreat, atque gratiſſimus odor, quo ſenſu ſcripſit Ariſt. odorem eſſe animæ cibum. Hinc Auic. aromatica, inquit, magis ſunt congrua nutrimento ſpiritus. *Lib. de vir. cordis.* Quantum verò apud veteres ea conſuetudo inualuerit, vt vnguentis vterentur odoris, Myropolæ, & myrobrechij frequentiores facilè demonſtrant, qua re nihil eſt magis teſtatum, & protritum apud latinum Hippocratem, & Athenæum.

, *Et ſicces dentes, & gingiuas cum cortice ligni calidi, &*
, *ſicci amari ſaporis, ſic enim iuuantur dentes, & oris vitium*
, *liquefit, & clarificatur locutio.*

Quia circa dentes lentor quidam colligitur, & in os pituita liquatur, quæ tum malum odorem, tum locutionem præpeditam parit, præcipit, vt præmandat aliquid quod calidi, ſiccique ſit temperamenti, & amari ſaporis. Calidum quidem præſcribit, quia dentes frigidis offenduntur, ſiccum verò, vt ſiccet, & abſumat lentorem, amara verò, vt detergeant. Tale autem fuerit Rheon ponticum, quod Centaurij maioris radix eſt, maſtiches grana, nux myriſtica, zinziberis conditi fruſtulum; ſed inſtar omnium erit Rheon barbaricum, Agariciue momentum. Auic. comendat Democriti Dentifricium. *Lib. 5. ſum. 2. tr. 4.*

, *Conueniunt etiam ſuffitus ex bonis odoribus, ſic enim ape-*
, *riuntur meatus cerebri, & reſoluuntur humiditates, tarda-*
, *tur canities, & ſenſus redduntur viuaciores, &c.*

Suffitus aromatum ex Hipp. Solet capitis grauitatem afferre, quòd ſi odor non fuerit impendiò affectatus ſiccando cerebrum (odor enim ex calida, ſiccaque exhalatione reſurgit) meatus recludet, & liquabit humida capitis excrementa,

menta, quibus resolutis canities retardabitur, ex situ enim, & pituitæ putredine canities effici consueuit; qua ratione quærunt Philosophi, cur Homerus homines à canitie temporum πολιοκροτάφους, id est canos appellauit? Respondent, quia vt plurimum inde cani incipiunt, quia priora capitis humiditatis, pituitatisque plus habent, quàm posteriora. Cæterùm absumpta humiditate sensus fiunt viuidiores, quia humor cum sentiendi, tum intelligendi vim obtundit. Hinc illud; tantum quemque stoliditatis habere, quantum humiditatis.

Postea accipito ex ligno Aloes, vel Rhabarbaro denarios quatuor, hoc enim subtrahit phlegma ex ore stomachi, excitat calorem corporis, fugat ventositatem, vultum clarificat, & bonum reddit odorem.

Prima coctio fit in ventriculo, qui si pituitoso excremento scateat, necessum est, vt suo supersedeat officio, atqui cum vitium primæ coctionis secunda non emendet, superest, vt omni studio ad pensum reuocetur ventriculus tum calefaciendo, tum purgando vitiosum humorem, nam ita fiet, vt optimo sanguine genito facies florido colore nitescat, & prædominante sanguine sapor optimus in os redundet: præterea suscitato calore, flatus, si qui subsint, dissipentur. Hæc autem beneficia nobis præstat Rheon, aut Aloë, sic enim calefiet ventriculus, & flatus discutientur, & phlegma ab ore ventriculi detrahetur, vtrunque enim præstat Rhabarbarum, siue Aloë, dummodò non lignum; Sed concretus succus Aloes adhibeatur non ad denarios quatuor, sed ad vnum denarium, nam denarius romanus paullò est grauior drachma, adeò vt septem denarij vnciam constituant, Galenus tamen, & Plinius dum Latina, aut Græca transferunt denarium drachma, & drachmam denario reddiderunt. Optimus igitur in os succedet sapor, quia nullo in ventriculo stabulante excremento, organum, nempe spongiosa linguæ caro nullo extraneo sapore inficietur, redundans enim in stomacho pituita, aut bilis

saporem suum linguæ communicat per communem tunicam. Non modò verò exundantem in ventriculo humorem arguit linguæ sapor, verùm etiam in venis exuperantem. Hinc rectè Hipp. scripsit. *Lingua docet lotium.* Qua de re doctissimè egit diuinus senex Sanctorius. Cæterùm mirabitur fortasse quispiam qui Rheon, & Aloë bonum reddant saporem, quùm sint amarissima, optimus autem sapor, qui organum titillat, & oblectat, non qui demolitur, & corrumpit; vt autem dulcor iuuat, sic perstringit amaror, & nocet. Respondendum, hoc fieri stericôs repurgata bile, aut pituita, quæ præsens, è stomacho redundat in linguam, & organum ipsum afficit.

Lib.5. de Meth. vit. error.c.2.& 12.

Deinde sede cum nobilibus, cum sapientibus loquere, & secundùm vsum tuum age, quod decet.

Peractis iam naturæ, & corpori necessarijs vacandum est animo: Proinde sedere iubet cum nobilibus genere, & virtute, qui suaues, & iucundos mores possident, vnumquodque enim se gerit, vt est: Cum sapientibus loqui, quia sapientiæ pars, acquiritur per consuetudinem cum sapientibus, rectè enim Euripides scripsit, Tyrannos consuetudine sapientum sapere. Cum ijs, ait Seneca, semper versari debemus, à quibus meliores fieri possumus. *Et secundum vsum, &c.*

Quamquam Beda scriptum reliquit, Græcam historiam narrasse, Alex. potentissimum Regem, orbis dominatorem cum moribus, & incessu Leonidæ Pædagogi sui non potuisse carere vitijs, quibus adhuc Puer imbutus fuerat, hic tamen Author eum benè moratum, & benè se, & regiæ Maiestati conuenienter gessisse innuit.

, *At cum voluntas fuerit comedendi iuxtà horam tuæ con-*
, *suetudinis, vtere modico labore corporis aut equitando, aut*
, *ambulando, vel quicquam aliud faciendo, nam hoc corpus*
, *alleuat, & corroborat, & calorem excitat, & liquefacit su-*
, *perfluos humores, & phlegma facit descendere de fundo sto-*
, *machi.*

Du-

Duo præcepta tradit obseruanda priùs, quàm pastum ineat, primò, vt iuxtà horam suæ consuetudinis cibum sumat, deinde vt se exerceat ante pastum. Seruandam esse consuetudinem, vberiùs in superiore de sanitate seruanda libello monstrauimus, alioquin prauis humoribus repletur stomachus, os amarescit, imbecillitas virium corripit, tremor, animi defectus, vertigo, iracundia, mœror; Quòd si tempus occupes, imperfecto superiore cibo cruditates cumulantur. Quanta verò beneficia proueniant ex gymnasio ante pastum inito, iam diximus. Quare suscitato calore reliquum est, vt non modò excrementa dissipentur, sed naturales functiones plenissimè obeantur. *Lib. de incolumitate diu seruanda.*

Postea vade ad sumendum cibum, & caue à diuersitate ciborum in eadem mensa.

Quanti sit momenti ciborum diuersitas ad sanitatem turbandam, docuit Hipp., & reliqua Medicorum turba, proin præcauenda, quàm fieri potest maximè, nam confusionem generat in ventriculo, vt aliàs notauimus.

Et quæ magis desideras, &c.

Cibus enim deterior, suauior autem, melioribus quidem, sed in suauioribus est præferendus, quia ventriculus cibum suauem arctiùs complectitur.

Et panis tuus sit benè fermentatus, & bonis conditionibus præditus, &c.

Panis esse debet zimes.i. cum fermento confectus, alioquin obstructiones pareret, & difficiliùs coqueretur, fermentum enim est calidi, siccique temperamenti, & tenuium partium, vt docet Galenus, adeò vt Brudus Lusitanus lib. 3. de ratione victus ausus sit syrupum concinnare ex fermento ad expediendas contumaces hepatis obstructiones. Sciendum tamen, non esse impendiò, & affatim iniiciendum fermentum, quia eius acor neruis, & cerebro non est innoxius. Ad hoc panis sit depsiticus, non admodum salitus, quòd sal graue sit, & molestum ca- *Cap. 31.*

 piti.

piti. Dein nec citò, nec nimium diſcoctus, quia cruda, & incocta interiora habet, ambuſta verò, & cruſtacea exteriora, ignis enim vis in totum panem peruadere non poteſt, ideoque intimas particulas incoctas relinquit. Proterea Galenus ait, eum eſſe deterrimum panem cenſendum, & ventriculo inimicum, qui in cruſtaceis admodum aduritur, in intimis verò incoctus relinquitur. Poſtremum panis ſit recens, & in vſum cedat vno poſt confectionem die, nam panis recentiſſimus, & calidus non eſt naturæ amicus, ait Auic. ſitim excitat, & in ſtomacho ſupernatat propter ſuam vapidam humiditatem cerebro noxiam. Præterea ex ſimilagine fiat ex optimo tritico.

1. Lib. de Alim. c. 2.

Hipp. lib. 1. de Ratione victus panem recentem comeſtum repletionem repentinam, & ſitim inducere, & tardè ex ventre deſcendere, & corpus flatibus diſtendere author eſt: Vnde Auenzoar panem eſſe edendum à recenti coctura cum calor deferbuit, docet, nam qui vltra vnam diem ſeruatur, temperamentum ſuum perdit. Igitur, inquit Nonius, pridiano melior eſt recens, nam teſte Simeone Sethi poſtquam frigefacti ſunt neque probè concoquuntur, neque boni ſunt. Quod tamen ſano modo audiendam eſt, nam & pridianus, & paulò etiam vetuſtior, ni admodum inueterarit, bonus eſt.

Quod ſi accidat, te ſolùm ſumere mollia præmitte aliquid durum retinens in fundo ſtomachi.

Alioquin cibus citò præterlabens perfectam coctionem anteuerteret, omnis enim actio naturæ certo quodam tempore abſoluitur, quare conſultò præſcripſit, vt aliquid præmittatur ſolidum, quod veluti remeligo, & obex lapſum cohibeat.

Vnde profunditas ſtomachi calidior eſt, ac fortior, quia in parte ea partes ſunt carnoſæ, & eſt vicina hepati, cuius calore cibi decoquuntur.

Duæ ſunt partes ventriculi, vna ſuperior, inferior altera,

tera, illa stomachus propriè nũcupatur, & naturalis appetentiæ organum, inferior coctioni dicata est, & licèt chylosis perficiatur à virtute interiori tunicæ insita, certum tamen est, hanc functionem iuuari à propria partis temperie, & à calore tum insito, tum circumstãtium partium, ventriculi verò pars inferior calidior est, quia est carnosior, & iecori propinquior. Quærunt Philosophi cur isitium difficilè coquatur? Respondent, quia humido pabulo intra aluum innatat, neque demergitur in fundum, vbi cibus conficitur.

Et in comestione debes regere manum ò Alex. idest cessare à comestione, dum adhuc voluntas, seu desiderium affuerit comedendi.

Nam calor naturalis in obiectum minutius agens, facilè illud subigit, & superat, cum minùs resistat propter minorem virtutem, in maiori enim quanto, vt est Philosophorum proloquium, maior virtus est. Loquimur autem de quantitate per formam definita, & terminata, quantitas enim indefinita materiam sequitur, quæ omnis expers est energiæ.

Quia ex superfluitate cibi angustiatur stomachus, grauatur corpus, læditur anima.

Ea dé caussa non explenda est appetentia ciborũ, quia ex nimia ingurgitatione angustijs, & fastidijs premitur stomachus, corpus grauatur, & mens etiam læditur, qua caussa rectè scripsit Persius, vẽtriculum dare intellectum: Quia si ventriculus non afficiatur à ciborum copia, sensus integri manent, quibus inoffensis mens ritè munera sua obit, opus enim habet phantasia vt comite, asseclaque eius indiuidua, quæ perpetuò visa administret.

Et retine animam tuam à potu aquæ super cibum, donec in consuetudinem tibi veniat, quia tali potu stomachus infrigidatur, & læditur calor digerens mirabiliter, quo nihil deterius cordi.

Quæ consueta, & si fuerint deteriora insuetis minùs molesta esse solent, quia consuetudo, quæ est altera natura, aduersùs omnem iniuriam nos communit. Quærunt Philosophi, cur cum nuda facie, reliquo amicto corpore simus, in maximo tamen frigore reliquo corpore rigemus, facie minimè? Respondent consuetudine id fieri, assuescit enim facies aëri tolerando, maximè verò consuetudo nos aduersùs omnes affectus communit. Rectè igitur mandat, ne assumpto cibo aquam ingerat, ni præcesserit consuetudo, quia stomachus refrigeratur, & auctor digestionis calor læditur, quo nil deterius cordi, quod est fons caloris, nam etsi aqua primò noxam stomacho inferat, qui primos impetus, & conatus sustinet, sensim tamen iniuria frigoris cor peruadit, & viuificum calorem debilitat, & instar nubis obumbrat.

Si autem fuerit necessum, vt aqua sumatur, vel propter calorem aeris, aut stomachi, aut ciborum, sit modica, & benè frigida.

Mandat Celsus, vt frigida cibus includatur, vbi ventriculus fuerit imbecillior, nam frigus colligit calorem, quo subinde elaboratior fit concoctio, cautior sit tamen frigidæ vsurpatio aliqua de causa, quam commemorat author. Aduertendum interim, vt aqua sit benè frigida, & modicella, vt per viam antiperistaseos calor stomachi augeatur. Idem faciendum esse iubet Author noster, vbi ventriculus æstuauerit. Docent Philosophi, vbi infrigidanda sit aqua puteI, tepidam esse infundendam, quia ratione oppositæ qualitatis augetur interna frigiditas. Per febres, vbi opus est frigida, agonisticus haustus offertur.

Cumque refectus fueris, illinc ad spatium incede super stramenta mollia, temperatè dormi. Requiesce vna hora super latus dextrum, deinde te reuolue ad sinistrum, & ibi comple somnum, nam latus sinistrum frigidum est, & opus habet calfactione,

Post

Post prandium stabis, post cœnam ambulabis, vetus est prouerbium, ambulare verò oportet per loca amęna, vt animus recreetur, & vt cibus per exercitium mediocre in fundum stomachi descendat, vbi conficitur plenissimè, & subinde dormire oportet in latus dextrum primùm inclinato corpore, quia hinc motus principium, vt docetur 2. de cœlo, qua ratione in problem. monet, vt, quando ineunda est quies, in dextrum latus incumbamus. Postremùm reclinandum est corpus in sinistrum latus, quod est etiam Auic. præceptum, sic enim stomacho incumbit iecur, & illum calfacit, & coctionem meliorem efficit.

» *Si verò sentires in ventre grauedinem, & in stomacho torsionem, tunc remedium est ponere super ventrem, & stomachum camisiam calidam, vel amplecti* *.

Si in ventre tædia, & grauedines fiant ex cruditate, ac nimia repletione, fastidia ventris submouent, quæ calorem ventriculi fouent, & augent, nam ille vnicus est naturæ dæmiurgus, huiusmodi verò sunt subucula, aut culcitra ventri admota, aut certè *. Cuius consilij auctor etiam Auic. est, calor enim est officialis caussa, quę ab anima vim recipit agendi, hoc enim significare volunt Philosophi, vbi dicunt instrumentum moueri à primaria caussa.

» *Si verò eructuationem sentires acerbam signum est frigiditatis stomachi, cuius rei medicina est sumere aquam calidam cum Syr. acetoso, & vomere, quia incarceratio cibi corrupti in ventre est calidi ventris destructio &c.*

Ructus acidus signum est imperfectæ coctionis, tametsi Hipp. post longam intestinorum leuitatem bonum esse dixit, quia significat naturam aggredi iam cōcoctionem. Porrò aciditas soboles est frigiditatis, aut imminutæ caliditatis, quamquam falsò à calore prouenire ratus est Alex. quem protegere cupiens Rhois filius, sic barbarè loquitur. Et debes scire, quòd hoc accidens, nempe aciditas in ventre prouenit sicut accidens, quod fit ex vino, quod acescit propter aërem calidum, & appa-

ret,

ret, vt fit vna actio accidentalis, quæ substantialiter fit à substantiali, & accidentaliter à contrario, sicut in pluribus inuestigari potest, & inueniri. Paucis ita ille rem se habere ducit animo, vt aciditas per se fiat à frigido, ex euentu à calido. Porrò aut melancholia, aut præter naturam pituita acido sapore prædita esse solet, proin ex alterutrius humoris præsentia ructum acidum proficisci, argumento est, atque ideò rectissimè præscribitur vomitus ex syrupo acetato, aut aceto mulso ad extergendam, exturbandamque pituitatem, quæ in stomacho stabulari consueuit, nam si huiusmodi excrementa relinquuntur in stomacho, præsentia qualitatem frigidam stomacho imprimunt, & ita insitum calorem destruunt; quo labefactato malum ventriculo redit in orbem.

Et motus ante prandium calorem Stomachi excitat, sed post prandium diu noxius est, quia tunc descendit cibus indecoctus ad partes inferiores, & inde fiunt inclusiones, & multa mala. &c.

Lib. de sanitate conseruanda. cap. de motu, & quiete, &c.

Quantis cumulentur beneficijs humana corpora per exercitium, iam ediximus, hoc tamen debet esse naturæ, tempori, & regioni accommodatum, propterea subdidit matutinum exercitium stomachum calfacere, quia excitatur calor in vniuerso corpore, qui reclusis meatibus excrementa dissipat: Quòd si exercitium à prandio ineatur, cibum rapit in venas adhuc crudum, & indigestum, & hinc fiunt conclusiones, h.e. oppilationes, quæ sunt causæ febrium, & multorum malorum. opportunè igitur ineundum est exercitium, de quo Galenus lib. de Euchymia.

Si vitam à morbis tutam traducere velis
Excolito per aprica tuos mediocriter artus,
Si supra, calidi succrescent corpore succi;
Si moueas infraue modum, finesue decentes,
Frigidus humorum sensim turgescet aceruus.

Ea autem quæ impinguant corpus ò Alexander sunt quies, & saturitas, & esus ciborum dulcium, & diuersorum, potatio lactis, & vini dulcis, ac dormitio super stramenta mollia referta odoribus, & ingressus balneorum dulcium aquarum, & ibi sessio. Modica, ne longior mora corpus debilitet, &c.

Quæ corpus obesum reddũt, priùs recensuimus ex Celso: Obesitat is caussæ partim externæ sunt, partim internæ: Internæ sunt, robur carnosi generis, vt multùm attrahat, nimia sanguinis copia, aut oleosæ materiæ vbertas; venarũ angustia, quia cum non multa sanguinis congeries fieri possit, reliquum est, vt extra venas trudatur; habitus frigidus, & humidus, quoniam in eo oleosa materia, & sanguis abũdat, & humiditates non resoluuntur. Inter externas octo connumerat Hipp. quibus impinguãtur corpora.

Celsus lib. 1. cap. 11. Gal. 7. met. cap. 6. & 6. de Sanitat. Tuenda, & 5. de san. t. Auic. in 7. 4. tract. 4. cap. 1.

Primùm inter delitias æquo, lætoque animo feriari, facilem, & promissum inire soporem, molli decumbere lecto, deinde abdomini suo Cereris, & liberi vsu liberiore vacare, pulchro, pictoque amictu ornatum incedere, semper insidere equo, postremùm per summam animi securitatem res vniuersas suo more gerere, spectareque ludos, & iocis animum excolere. Quæ cuncta hoc disticho comprehenduntur.

Gaudia lenta, thorus, Cereris, vel copia Bacchi,
Mens secura, quies, ὕππος, obolla, iocus.

Quies igitur impinguat, quia per quietem minimum substantiæ dissipatur. Vrsi tota hyeme in latibulis delitescentes pinguescunt. Saturitas idem efficit, quòd plurimum substantiæ sufficitur in dissipatæ locum. Esus verò dulcium ciborum saginat, quia plurimùm nutriunt. Diuersitas ciborũ tametsi ab Authore retrò, & ab Hipp. etiam damnatur, quia tamen omnia inuicem confunduntur, & diuersa temperie sunt prædita diuersis corporis partibus fiunt nutriendis analoga; propterea diuersitas

cibo-

ciborum facit ad impinguationem. Potatio lactis etiam huc spectat, quia lac est temperatum, & citò in sanguinem pinguem facessit, & plurimùm nutrit. Vinum etiam, cum multùm, & confertim nutriat, & præterea alimentum quoquouersùm deferat plurimùm confert, præsertim si sit dulce, vt Galenus quoque fatetur. Aduertendum tamen, vinum lacti non esse admiscendum, nam, vt monet Auic. hoc esset perniciosum. Audiendus est itaque Author, vt non simul, sed diuersis temporibus vinum, & lac sumpta conducant. Dormitio super stramenta mollia pinguefacit, quia corpus humectatur, & vires reficiuntur, & corporis habitus mollescit.

Tota mihi dormitur hyems, tum pinguior illo
Tempore sum, quo me nil nisi somnus alit.

Cecinit verè apud Martialem Glis. Odores etiam huc faciunt, quia sunt animæ cibus, hi ei spiritus recreant, & multiplicant, instaurati verò spiritus citò alimentum in particulas deferunt. Ingressus balneorum, & incolatus non valdè prolongatus prodest, quia calorem attemperat, & moderatur, alimentum ad habitum trahit, poros aperit, & per modicam moram quod attrahitur, non difflatur, per immodicam verò in balnearijs moram corpus flaccescit, quia plurimi spiritus frustra eunt, & tenuis humoris portio euanescit.

Et temporibus debitis congruũ odorem habere, hyeme Alchythimum, æstate rosa, aut viola conueniant. Et laudo vsum vomitus in mense semel, & ad hoc facit lætari, & gaudere, & habere gloriam, & honorem, & victoriam de inimicis, & sperare, & confidere in sua plebe, ac delectari in lusionibus, & facies pulchras aspicere, & libros delectabiles audire, & legere, & conuersari cum beneuolis. &c.

Ad corporis pinguitudinem conferunt etiam boni odores, & tempori congruentes, vtpote Alchythimum hyeme est autem Alchythimum herba calida, & odora

æsta-

æstate viola, aut rosa,& licèt odor omnis in fumida quadam exhalatione consistat, quæ calida est, fieri tamen potest, vt præpolleat frigida complexio. Adhæc commendatur vomitus, quia lustrat, & repurgat stomachum à cruditatibus, quibus eductis validiùs suo præsto est officio ventriculus, quo benè circa cibos se habente, necessum est plurimum, eiusque perfecti nutrimenti suppeditari. Huc spectant gaudium, & lætitia, lætitia enim sanguinem, & spiritus ad corporis habitum effundit, & dilatat. Hoc autem interest inter gaudium, & lætitiam, quod gaudio exhilaratur quidem animus, non tamen vltrà modum ad exteriora diffunditur, vt appareat. Lætitia verò dicitur, cum ita mouetur animus, vt etiam ad exteriora egrediatur, & maximè in vultu appareat. Hinc perquam critici Stoici dicunt, gaudium in sapientem cadere posse, lætitiam non posse.

Et habere gloriam, & honorem, & victoriam de inimicis, &c.

Hinc ortæ omnes animi motiunculæ corporis habitum molliorem, & obesulum reddunt, quia spiritus, & sanguinem extra profundunt. Gloria verò est summa delectatio, in qua conquiescimus. Honor existimationis benefactiuæ iudicium. Quantum verò victoria afficiat, docet Arist. qui dimicantem cum Gallo Gallinam pro parta victoria calcaria emisisse, & cristã, & penè degenerasse, ait. *Aristot. in Rebt.9. de Hist.Anim.*

Et facies pulchras aspicere, &c.

Singuli sensus habent extremum, ad quod referuntur, & quo summè oblectantur, oculi quidem pulchro, aures harmonico, lingua dulci, nares odora exhalatione, vola manus eucrato, & molli. Quare cum aspectus pulcherrimi, & elegantissimi oris mirandum in modum animum titillet, & oblectet, non est mirum si vnà cum animo iucundissimo obiecto obuiam eunti, vt propiùs fruatur, & sanguis, & spiritus foras in habitũ corporis diffundantur. *Hoc idem Auic. porrò censet lib.de Almahad. cap.8.*

Et libros delectabiles audire, & legere, &c.

Rerum delectabilium lectio animum lætificat, & proinde confert ad corporis bonitatem, quantum enim animæ passiones in corpus redundent, in superiore libro satis monstrauimus, nosque docuit Arist.

In Lib. de Physion.

Cum beneuolis versari, &c.

Quia maligni semper aliquid obijciunt, quod percellat animum, præterea insidiosè semper, & inuidenter agunt, nec possunt, quin virus sonticum aliquando euomant. At contrà benigni candidis moribus perpetuò obsequuntur, & Amici ingenio obsecundant.

Opposita horum macrefaciunt corpus, maximè sollicitari, & metuere, multùm laborare, parùm comedere, frequenter ire ad Solem, manducare sæpe salsos cibos, dormire super stramenta dura, bibere vinum vetus, multum sanguinem minuere sæpe, & habere cogitationes pessimas, multum balneari, coitus super repletione, nam talis inducit paralysim, lac, & pisces simul comedere lepram causat, &c.

Cum enumerasset ea, quæ corpus impinguant, nunc ea recenset, quæ macrefaciunt, Quare cum contrariorum contrariæ sint caussæ, emaciabunt corpus contraria ijs, quæ iam ediximus. Propterea sollicitudo, siue cura cum sanguinem circa cor attrahat, corpus extenuat, afficcãdo, eâdem ratione metus. Labor verò, quia humores dissipat, & difflat calorem, & spiritus. Ieiunium verò, quia corpus alimento defraudatur, quo fit, vt calor in materiam, quæ in pinguedinem conuerti debet, aut iam est conuersa, agat, & permutet in substantiam partis, pinguedo enim cùm non viuat, & alias nutriat, non potest esse corporis particula.

Insolatio, quia calorem nostrum adauget, quia afficcat corpora, & humores dissipat. Cibi salsi extenuant, quia vim habent reficcandi. Dormitio super culcitras duras, quia corporis habitum nimis densat. Vinum vetus, quia

debilitat vires, si credimus Hipp., & Auic. dixit, vices potiùs medicamenti valdè exsiccantis, quàm potus subire. Phlebotomia, quia alimentum corpori subtrahit. Cogitare tristia macrè conficit, quia circa cor incuneatus sanguis colligitur, ex quo calor primùm augetur, qui humores subinde populatur, tum etiam obruitur, rectè enim Chrisippus tristitiem λύπην vocitauit, quod totius hominis solutionem pariat. Accedit, calorem coctionis officinas deserere, quo per cogitationem ad caput collecto fiunt cruditates, propterea dicebat Celsus, ijs, quibus caput est imbecillius, ne cogitationem quidem esse tutam. Frequens balneum, quòd humores digerit in halitus, & corpora difflat. Coitus super repletione, quia præter quàm quòd materia seminis constat ex puriore, & pinguiore sanguinis portione, post repletionem etiam crudum alimentum rapit in venas, quo fit, vt tota massa conspurcetur. Inducit verò paralysim, quia crudiore sanguine redundante nerui remollescunt, vnde paraplegia. Lac, & pisces simul comedere lepram efficit, quia facilè corrumpuntur, quibus corruptis sanguis vitiatur, vnde lepra emergit: Est autem lepra cutis affectus cum pruritu, asperitate, & squammis nonnunquam decidentibus, pluresque corporis particulas depascitur. Est gradus ad Elephantiasim, quemadmodū psora ad lepram. Auic. lepram vocat albaram nigram, Celsus impetiginem: Omnes oriūtur ex melancholico succo præassato, & putri, aut ex salsa pituita in atram bilem quam mox degenerante. Nostrates lepram vocant morbum d. Iob.

Vinum autem tuum ò Alexander debet esse natum inter montes, & valles, ruffum parum, & non vinosum, sed clarum in rubedine, factum ex vuis benè maturis, & dulcibus per maturationem, donec in ipsis sit fortitudo substantiæ, humiditas corticis, spissitudo palmitum, & granorum, & racemi sint bonæ dulcitudinis, & sapor sit medius inter ,

 acu-

acutum, & dulce, & fæx ſit in fundo depreſſa partibus alijs clareſcentibus. Ex tali vino ſume temperatè iuxtà ætatem, & temporis qualitatem, quia confortat ſtomachum, calorem viuificat naturalem, iuuat digeſtionem, præſeruat à corruptione, ducit cibum, ac decoquit, & perducit ad omnia membra temperatè, cor lætificat, linguam reddit expeditam, ac hominem reddit audacem, & expeditum ad actiones.

Quale vinum eligi debeat, præclarè deſcribit Author, ſubinde enumerat beneficia, quæ ab huiuſmodi vini potu proueniunt, ſi moderatè bibatur. Inquit igitur illud in primis præſtare, quod exprimitur ex vuis benè maturis, dulcibus, enatis in loco medio inter colles, & valles h. e. in planitie, & aprico agello, quia cliuoſæ vuæ pariunt vina nimiùm potentia, quæ caput promptè feriunt, & validè iecur retorridum efficiunt, at in conuallibus ortæ, quia vix matureſcunt, vina ferunt crudiora, & auſtera, & debilia: vinum præterea ruffi coloris eſſe debet, clarum, minimè fœculentum, medij ſaporis, tale enim vinum ea beneficia profert, quæ pollicetur Author, nempe ſtomachum roborat, quia temperamentum conſeruat, ſpiritus multiplicat, & partis ſoliditatem tuetur, ne diffluat: calorem iuuat, & digeſtionem, quia promptiſſimè tum alit, & calidum innatum inſtaurat, tum quoquoversùs alimenta conuehit: Præſeruat à corruptione, quia calfaciendi, & ſiccandi vi pollet, vt docet Hipp. Hinc Cæſaris exercitus peſte correptus conualuit, vbi ad regionem feracem vini appulit. Cor lætificat, quia calorem auget, & ſpiritus vitales plurimos parit: linguam reddit expeditam, quia calorem excitat ſingulis particulis inſitum: Hominem audacem efficit, quòd calorem ciet, qua cauſſa ſcripſit Ariſt. in Probl. bibaces eſſe fortes. Sciendum tamen audaciam differre à fortitudine, vt docet Plato in Sophiſta.

Caue tamen Alex. à nimio potu, nam nimius potus vini

Ob-

Oſcurat intellectum, lædit cerebrum, & ſenſus omnes, debilitat virtutem naturalem, & animalem, cauſat obliuionem, & lædit operationes totius corporis, maximè neruos, & iuncturas, fugat appetitum, accendit choleram, hepar destruit, cordis cruorem denigrat, & ſanguinem craſſum efficit, & lepram inducit. Vnde dico de vino, ſicut Medici de Rhabarbaro, quod eſt anima hepatis, & habet alias vtilitates, tamen quandoque eſt venenum illis, qui vltra modum ſumunt ex eo, & tranſcendunt quantitatem debitam, &c.

Quanta pariat mala vinum immodicè ſumptum in ſuperiore libro innuimus ex eodem Ariſt. in Probl. nunc eadem clariſſimè recenſet, comparatque vinum Rheo, quod ſanè ſolet eſſe iecoris anima, ſed calidioris hepatis mors eſt. Ait igitur immodicum vini vſum mentem obtenebrare, quia temulentiam parit, ebrietas verò, ait Iſaach, eſt mentis peruerſio ex fumo craſſo indigeſto effecta, & in cerebri ſubſtantiam elato, hinc rationalis animæ lumen extinguitur, & irrationalis feritas ſuccedit. Hac de cauſſa rectè vinum atræ bili comparatur, quæ ad mentis ſedem appellens morbos parit inſaniæ; vtrumque enim eſt valdè vaporabile, halituſque profert indomitos. Lædit cerebrum, & ſenſus omnes ob multiiugam vaporum ſobolem. Debilitat virtutem naturalem, & animalem, quia immodicè ſumptum refrigerat, cum non vincatur à calore naturali. Lædit maximè neruos, & articulos; quia excrementa eò conuehit, & quia in neruis euadit acetoſum, propterea Podagra dicitur filia Veneris, & Bacchi, vnde Platonicus Vates.

Vt Venus eneruat vires; ſic copia Bacchi,
Et tentat vires, debilitatque pedes.

Appetentiam fugat, ſiue quia in ſtomacho intemperiem parit, ſiue quia cruditates in ventriculo ſubeſſe neceſſum eſt, quibus deijcitur actus appetendi: Accendit chole-

choleram,& hepar destruit,quia calorẽ extraneũ ingeminat. Cordis cruorem denigrat,& crassum efficit, quia sanguinẽ vniuersum adurit,& tenues partes dissipat. Lepram inducit, quia bilis atra gignitur ex præusto sanguine.

Vnde dico de vino, sicut Medici de Rheo,&c.

Esse cuiusque rei certos modos, quos vltrà, citràque nequit consistere rectum, & formas naturales certa mole gaudere,vt munera sua promant, palam est,alioquin aut suprà, aut infrà propriam conditionem actiones edunt, quod demonstrauit Arist. in Probl. exemplo diadagrydij,& piperis, quorum alterum aluum,alterũ vrinas ciet, si debita dose sumantur,alioquin peruertitur actio. Quãobrem non est mirum, si quemadmodum congruus Rhei vsus hepati pro anima est, ita & vinum moderatè sumptum, vtrumque verò intemperanter, & intempestiuè vsurpatum innumeris incõmodis cumulat, & effectus profert insolentes, hepar enim calidum calidis promptè offenditur.

Quòd hîc Rhabarbari fiat mentio, quod vix innotuit Græcis, facilè conficiat quispiam,vt huius libelli Author non fuerit Arist., sed quispiam ex Arabum familia, vtputa Isaach.

„ *Quod vinum etiam comparatur naturæ serpentum, ex*
„ *quibus antidotum conficitur,& læsiones maximæ per eorum*
„ *medicinam expelluntur, attamen omnibus notum est, quod*
„ *venena mortem in se gerant.*

Diuersos effectus enumerans Petrus Apponus in Problem. quos parit vinum, theriace comparauit,quæ innumeris pollet facultatibus, huiusque collationis veteres authores facit, inter quos fortassis & noster Author censeri potest, (quamquam huius comparationis Author à Ficino perhibetur Isaach:) Nam quemadmodum Theriace mediam habet naturam inter venena, & alimenta (medium hîc audio per analogiam,non per extremorum

Lib.2.de Vita longa ca. 8.

participationem,quæ eidem subsunt generi,)& ritè adhibita plurimas,easque insignes vtilitates producit,perperam, & importunè vsurpata instar est veneni, nam cum habeat formam summæ energię,corpus immodicè afficit, & hac de caussa Theriaces vsu Pueris interdixit Galenus; ita porrò & vinum, quod si modestè humanos cedat in vsus, plurifariam conducit,sin minùs,eas affert calamitates,quas innuimus.

Vina autem, quorum racemi sunt in monte nati expositi soli, sunt ficcioris naturæ,quàm id, quod nascitur in plano in locis madidis, & vmbrosis. Primum vinum valet senibus,& hominibus abundantibus humiditate,& phlegmate, nocet verò iuuenibus,& calidis hominibus, quare calfacit, & liberat à superfluitatibus. Quare Alex. caueto à tali vino, quia nimis te incenderet ad iram, & hepar inflammaret,&c.

Pro conditione soli vina varias vires indipisci,quotannis experiuntur fœlicissimi Acedicolæ, quibus præ cæteris Liber thiasos expertus fauisse videtur, nã vina ex vuis in apricis collibus collectis expressa validiùs caput feriũt, & totum calfaciunt,præcipuè iecur, & temulentam turpitudinem proferunt, quæ autem in planicie enascuntur, sunt imbecilliora vina, nec adeò afficiunt, quoniam, vt ait Platonicus Vates *Acedum œnotria Tellus obuini bonitatem.*

. . . . . *denique apricos*

Bacchus amat colles, Aquilonem, & frigora Taxi.

Quocirca scitè mandat, ne vina ex collibus oriunda propinentur iuuenibus,sed senibus,& phlegmaticis, quæ autem in planicie fiunt, iuuenibus offerantur, quia illa valde calfaciunt ista minimùm, vt autem iuuentus ardorem temperantia postulat, ita calfacientia rigiditatem desiderat senectus, vt docet Plat.

Et scitò Alex. quod dormitio ante prandium macilentum reddit corpus, & desiccat humiditates eius.

Per

Per somnum ante prandium coacto in viscera calore, qui humidum radicatum populatur, & absumit, extenuari corpora, ab Hippocrat. iampridem prodi-tum fuit. Quod si prioris alimenti cruditates adhuc aliquot supersint, tantum abest, vt officiat, vt multis potiùs prosit nominibus, nam per somnum ad pensum reuocato calore reliquæ cruditates conficiuntur, & in sanguinem vertũtur, viscera retrimentorum infarctu liberantur. Hinc

Cap.3.li.1. Celsus. Si quando insuetus aliquis laborauit, aut multò plus quã solet, etiam is, qui assueuit, huic ieiuno dormiendum est, multò magis si os amarum est, vel oculi caligant, aut venter perturbatur. Tum enim non dormiendum tantummodo ieiuno est, sed etiam in posterum diem permanendum; nisi citò id quies sustulit.

» *Post refectionem autem corroborat, & nutrit, quia in*
» *somno retrahitur calor naturalis ad intra, & corroboratur*
» *super cibi decoctionem, & spiritus quiescunt, & refocillan-*
» *tur. Ideo dixere Philosophi, quod magis profuit vespertina*
» *comestio, quàm meridiana, quoniam in die spiritus tendunt*
» *ad sensoria, & impeditur digestio, & calor diffunditur ad*
» *exteriora corporis, & stomachus tunc est impotens ad dige-*
» *stionem, sed in vespertino cibo fit oppositum, quia tunc ac-*
» *cidit corpori, & spiritibus tranquillitas, & requies, & no-*
» *ctis frigiditas conducit calorem naturalem ad intra, & me-*
» *lius tunc decoquit similiter in somno. &c.*

Somnum esse cessationem exteriorum sensuum ob caloris recursum ad interiora, hoc etiam planum est ijs, qui non dum ære lauantur, nosque iam præmonuimus, cum igitur in somno se se ad officinas coctionis recolligat calor naturalis functionis vnicus minister (siquidem rectè ab Arist. statuitur, nullum animal citra calorem viuere) reliquum est, vt meliùs inter dormiendum absoluatur coctio; hinc illud prodijt axioma. *Somnus concoquit vigiliæ digerunt*. Quod sanè nil est aliud, si modò propriè lo-

Cõuenietiores sunt, inquit Athen. nocturnæ epulæ, quia luna cõfert ad concoctionem.

qui

qui velimus; quàm excrementa ita parare, vt facilè amandentur, & excludantur. Quare non est mirum, si à pastu corroboret somnus, & vires reparet auctis spiritibus, qui per vigilias, & labores euanuerant.

Ideò rectè dixere Philosophi, &c.

Magna inter Authores versatur contentio, vberiorne, & liberalior esse debeat cœna prandio, an à contrario. Hic Author non sine magna ratione cœnam liberaliorē prandio præscribit, quod est Celsi consilio consentaneum, & etiam veterum Romanorum consuetudini. Ita tamen decernenda difficultas, vt perpetuò sit seruanda consuetudo, (alioquin grauissimè afficeretur, qui leuissimæ cœnæ assuetus lautissimè subinde, & copiosè cęnasset,) deinde ne subsit aliqua rheumatica dispositio, & benè firmum sit caput, nam cum per somnum inferiora calescant, caput frigescat, vt docet Aristot. Rheuma verò vt plurimum soboles sit frigoris, si plurimum alimoniæ deuoretur inter cœnandum, necessum est, multam efferri ad caput anathymiasim, quæ anarrhopos tandem à cerebri frigiditate densata, & coacta fit catarrhopos, & multarum calamitatum parens efficitur. Caueant igitur, quibus imbecille caput est, & destillationibus opportunū: Illud sequantur potius.

Vt sis nocte leuis, sit tibi cœna breuis

Neque ignorare debes ò Alex. quòd qui consueuit semel in die comedere, postea vult comedere bis, vel qui consueuit comedere bis, & vult manducare semel, aut plus: si hæc continuabit, eueniet sibi nocumentum magnum, quia attendendum est consuetudini, quæ est altera natura, &c.

Quamquam naturam non assuescere, asseruit Arist. eam tamen audiuisse credendum est, quæ infimum gradum est indepta, & infimos perfectionis numeros nacta est, non eam, quæ eminentioris est ordinis, & latiùs perfectionem suam extendit, vnde in vegetatiuo per iteratos actus temperantem, & intemperantem parit, in sensitiuo honestum, & procacem, in intellectiuo prudentem, & imprudentem,

doctum, & indoctum, tenacis, aut fluxæ memoriæ, quare cum alens anima assuescat, assuetudo verò sit modus naturæ acquisitus, quo meliùs se habet ad operationes insitas ex natura obiecti, & potentiæ debitas, qui modus distinguitur à natura, vt res, & modus rei; conficiendum est, vt consuetudo penitus sit seruanda, ne insuetudo naturæ acquisitæ vim inferat. Quippe alimentis assuescimus, quò similis substātiæ modus in nobis ex vsitatis cibarijs comparetur. Nam in cibo, & potu plurimum valet consuetudo ob suauitatem familiaritatis, & ea est caussa, cur similia auidiùs appetamus, dissimilia declinemus, quia ingrata. Præterea insueta vicem gerunt contrarij, quòd scilicet nos afficiunt, & immutant, & propterea dictum est Philosophis, ab assuetis passionem non fieri. Quod sanè pari ratione intelligendum est de ciborum copia, nam quantitati ciborum ita assuescimus, vt si mutetur proportio, aut numerus, summum elucescat detrimentum. Hinc Gal., maior inquit, cibi, aut potus quantitas magis alterat minori, & consuetudo vtrobique contracta, si violetur, damnum parit, quia præter solitum ventriculus alteratur, tum etiam quia facultates summoperè læduntur, si infra, aut supra vires exerceantur. Standum igitur consuetudini, vt præcipit Author, ne violetur ventriculi vis.

Periclitatur, inquit Celsus, & qui semel, et qui bis de cibo incontinenter cōtra consuetudinem sumit. Lib. 1. c. 3.

3. Simpl. 123.

„ *Si igitur aliqua necessitas, quæ non habet legem, compel-*
„ *lit ad hoc, quod renuit consuetudo, debet hoc fieri discretè, &*
„ *sapienter, scilic. vt fiat mutatio consuetudinis paulatim, etc.*

Si facienda est ex aliqua necessitate consuetudinis mutatio, hoc non omnino, & actutum faciendum, sed paulatim, nam plurimum, atque repentè euacuare, vel replere, calfacere, vel refrigerare, siue quouis alio modo corpus mouere, periculosum, quoniam omne nimium est naturæ inimicum, sed quod paulatim fit, tutum est, tùm aliàs tùm quum ab altero ad alterum fit transitus: Quærunt Philosophi, cur qui summa corporis rigentia igni admouent, vt calfaciant, vehementissimè dolent. Respondent, hoc fieri

repen-

repentina qualitatis mutatione plurimum enim frigus in plurimum calorem mutant. Quid quid enim immodicè repêteque fit, mala videlicet habitudine id naturæ cruciatum affert, quidquid autem bona habitudine, & modo & secundum naturam paulatim mutatur, id naturam magnopere delectat, consistit autem maximè in habitudinis modo humanum corpus, multoque magis, quàm cæterorum animalium. Tanti fecit modum Auic., vt pessimam etiamnum consuetudinem paulatim dimittendam esse docuerit.

Ergo, inquit Celsus, cùm quis mutare aliquod volet, paulatim debebit assuescere. *Cap.3. li.1.*

Super omnia caue, ne manduces, donec sentias stomachum vacuum à præcedenti cibo, quod cognosces per desiderium, & ex leuitate, & subtilitate saliua ad os decurrentis, quia si quis sumpserit cibum sine necessitate non perfecto alio cibo, inueniet calorem naturalem valde gelidum, & debilem, &c.

Si quis cibum ingerat, priùs quàm prior sit confectus, & elaboratus, necessum est cruditates fieri, & calorem naturalem obrui, quare summopere cauendum, quia multarum calamitatum principia inde emergunt, sumendus igitur cibus tunc est, quando consueta hora fames incessit, cuius signum est, cum leuis est stomachus, & dulcis, tenuisque pituita in os recurrit.

Si autem cum desiderauerit, tunc susceperit inueniet calorem, sicut ignem accensum, &c.

Perfecta chylωsi calor ventriculi resumptis viribus validiùs in opus incumbit, quia resistentiam prioris alimoniæ penitus euicit, & accensi ignis ex suppositis lignis vicem subit.

Et cum aduenerit desiderium non fiat mora, aliter stomachus famescens impleretur malis, & pessimis humoribus, quos ad se attraheret ex toto corpore, qui cerebrum & sensus perturbarent vapore pessimo, & tunc cibus sit tepidus, &

non proficit corpori. Ideò Clinias laudabat exercitium ante cibum vſque ad appetitum.

Præclarè ædepol Hipp. ſtomachum æquori comparauit, quoniam dat, & etiam repetit, ſtomachus enim plenus ſingulis membris impertitur alimoniam, vacuus trahit quidquid proximum eſt, & ſi alimenta non ſubſint, trahit excrementa, quæ ſubinde exagitat; & magna fit confuſio, & ad caput euaporatio, vnde tam frequens ieiunis capitis dolor, vertigo, epilepſiæ. Cum igitur affuerit appetentia, cibus manſus deuoretur, ne ventriculus cogatur praua excrementa allicere, & non modò ſibi, verùm & reliquis particulis noxam communicare. Mane igitur tandiu exerceatur corpus, donec cibi deſiderium affulſerit.

Θεῷ μόνῳ δόξα

His tandem poſuiſſe modum dedit ipſe Iehouah.

AD GEORGIVM GRATIANVM GENTILITIO STEMMATE,

Et omni virtutum genere præclarum.

Se fato Venetias migrasse maiorum suorum Patriam, inuitum Cenetâ cessisse eius causâ, quòd se & à vulgi calumnijs vindicarit, & optimis instruxerit consilijs, dum grassante Peste sanitatis magistratum gereret.

CARPENTEM Cenetæ dona lubentiæ,
Et dulces ferias magna necessitas
Ad littus streperum diuitis Adriæ
Dextro sydere compulit.
Me Manes Patrij, me Genius loci
Obmansere Lares ad proprios diu:
Differri haud poterant fata, nec excipi.
Standum est imperio Iouis.
Horrentem rapido vortice Gurgitem,
Et fasces tetricos cernimus, & vices
Fortunæ dubias, quas Leo Marcipor
Genti diuidit Italæ.
Hîc Mundi species enitet vndique,
Maiestasque vetus surgit ab incolis,
Morum & conditio prisca repullulat
Dulci nectare diffluens.
Hîc & relligio, & iustitiæ tenor,
Splendescitque Rei gloria Publicæ
Impolluta Deûm consilio, & fides
Prorsus nescia fallere.
Quidquid Sydonius præcipit Artifex,
Quidquid Phidiacæ ritè struunt manus,
Admirante φύσει hac Vrbe exercitum
Se spectantibus obijcit.
Quid tum? Pierij Musa Georgij
Cunctorum instar erat, tollere tædia,

Et

Et curas poterat sola, retorridos
Æstus pectoris eximens.
Tu pressam vigili sollicitudine
Mentem Threicio carmine leniens
Firmabas solido dogmate pectora
Curarum domitor grauis.
Nequicquam stolidum vulgus inanibus
Iactabat studijs perdere publico
Fungentem officio, fœdaque semina
Delentem luis horridæ.
Veri consilij compos inertia
Flexisti medius spicula, & impetus
Insanos Populi blanda furentibus
Nectens vincula iurgijs.
Ingrati facinus Ciuis, & inuidi
Cum primis doleo, Vallis & æmulæ,
Atque innexa dolo crimina, & irritos
Ausus Plebis inhospitæ.
Verùm supplicijs plectere vindices
Cœperunt Superi, reddere commodo
Haud passi inuidiam; At lumine dextero
Me Rhamnusia respicit.
Sed cur te afficiam tristibus vlcera
Callo obducta fricans? Me coquit & tui,
Et nostræ Vrbis amor, vernat vbi Venus
Trinis iuncta sororibus.
Euantes videor cernere Libero
Ducentes Cenetos orgia, Naiadum
Nunc lustrare Choros, nunc vel Acanthida
Arrectis capere auribus.
O si dent iterum fata quiescere,
Ædem & Palladiam visere, dapsilis
Nonme conditio subtraheret Attali
Grato ex ore Georgij.

MI-

MICHAELI ANGELO ROTAE
MEDICORVM CORYPHAEO.

QVICVNQVE claris conditionibus
Inter sodales fulgidus eminet,
Se se inuidis exponit instar
Hippolyti Canibus vorandum.
Secura nusquam vel caput exerit,
Floretue virtus. Vndique pullulant
Mores nefasti, qui prementes
Exoriens decus obtenebrant.
Virus malignum serpit, & inclytæ
Virtutis artus conficit, & nihil
Relinquit intactum, per omne
Se insinuans genus it bonorum.
Inuadit Arcem Palladis horrida
Labes, & intus corripit, optimi
Quidquid subest, atroque dente
Præcipuas populatur arteis.
Quid plura? Liuor noxius est sibi,
Tabescit, apti quo vorat amplius,
Et quò magis floreſcit, aret,
Quòque magis, perit ille, viuit.
Sed quale monstrum protero? præpeti
Volatu in vmbras Cimmerias migret
Nostris ab oris, siue Ditis
Tartarei loca senta quærat.
Beatus extra qui inuidiæ aleam
Sibi, & Camænis viuit, & impotens
Vulgus refellit, nec minacis
Iura fori metuit, nec iras.
Tristis susurrus semina diffidi,
Iactatque caussas criminis, at tua
Arctè reuincit, nec reuelli
Me patitur generosa virtus.
Quocunque pacto se gerat insolens
Fortuna, seu me diuitijs beet,
Seu me opprimat vili ligello
Te vsque colam reuerenter idem.

RE

IOANNI BAPTISTÆ DOLEONIO MEDICO, ET PHILOSOPHO BELLVN.

Non minùs vtrâque virtute,quàm genere nobilissimo.

Ænigma ex Auic. lib. de Viribus cordis; Quo significatur à consuetis admirationem non afferri.

QVANDO peroptatum penitus soterion oti
Nonnihil arripui, placidis modò ludere Musis
Collibet, & monstrare tibi mirabile monstrum;
Quò nostri specimen teneas, & pignus amoris:
At, qui magna soles tractare negotia, paulùm
Huc oculos conuerte decus, columenque Virum,
Et nostros ne temne iocos, quibus insitus hæret
Sæpè suus lepor, & placidissima gaudia profert:
Aspira Doleone meis conatibus, atque,
Dum strepit è viridi pendens Erpyllis oliua,
Mecum animum recreans cessando lude per vmbras.
Aduena littoribus lapidem portauit ab Indis
Lumine perfusum miro, ac splendore coruscum,
Qui quasi succensus radios per inania iactat,
Et circumfusum tenebrosis æthera spectris
Lustrat, & impatiens terræ in sublime volatu
Sponte sua effertur, spatioque innixus aperto
Libertatis amans cohiberi sedibus arctis
Nescit, & angustos renuit tolerare recessus.
Purus ei, summusque nitor, quem sordida nullis
Colluuies temerat maculis, cui nulla figuræ
Certa subest species; Proteo inconstantior ipso
Ilicet effigiem vertit, fallitque tuentes.
Pulcher is aspectu se se spectantibus offert,
Nec patitur se tractari, ceu casta Puella;
Quòd si fortè manus iuxtà temerarius ausit
Inijcere, ille flagris idem malè captus acerbis
Cedit, & incautum damnat perculsus amorem:
Ac nihil eximitur secto (incredibile dictu)
Quin vorat attiguum, molemque augetur in amplam
Integritate sua gaudens, cunctisque superstes.
Pythagoræ Iouis hic olim custodia dictus,
Cui sacra fecerunt Persæ, Medique litarunt,
Assyrijque simul; prisci coluere Quirites
Nomine sub Vestæ, Stoicisque potissima rerum
Caussa: Idem tandem vindex elementa piabit,
Et mortale genus subter cœlestibus Astris
Protinus omne terens primam reuocabit ad Hylen.

FINIS.